

Cmentarz w Głubczycach przy ul. Wrocławskiej. Analiza historyczno- - artystyczna cmentarza i jego elementów.

**mgr Barbara Piechaczek
Głubczyce, 08.05.2005r.**

1. Stan badań
2. Historia cmentarza przy ul. Wrocławskiej w Głubczycach na tle historii głubczyckich cmentarzy.
3. Opis cmentarza przy ul. Wrocławskiej.
4. Analiza historyczno-artystyczna cmentarza i jego elementów.

1. Stan badań

Cmentarz jako teren grzebalny nie był do XIX w. miejscem szczególnej działalności artystów, ponieważ znamienite osoby lokalnej społeczności grzebane były w podziemiach miejscowych kościołów. Wraz z powstawaniem burżuazji i wzrostem jej znaczenia w strukturze społecznej europejskich miast, rośnie poziom artystyczny i historyczny nagrobków na cmentarzach Europy. Powstają rodzinne grobowce i mauzolea w postaci kaplic. A przeciętnie sytuowani mieszczanie naśladują bogatszą od siebie warstwę mieszczańską i zlecają wykonanie podobnych w formie i rozmiarze pomników, lecz z tańszych materiałów. W XIX w. drogi marmur i granit zastępowany jest najczęściej piaskowcem, a na początku XXw. sztucznym kamieniem (beton¹), który mógł imitować nie polerowany granit, piaskowiec, wapień muszlowy, itp. Podobnie przedstawiał się ten problem w Głubczycach.

Pierwszą osobą, która jedynie wzmiankuje założenie cmentarza przy ul. Wrocławskiej w Głubczycach był F.Troska w *Geschichte der Stadt Leobschütz* z 1898r.²

Natomiast pierwszym, który podjął szerzej problematykę historii głubczyckich cmentarzy był R.Hofrichter. Autor poświęcił jej jeden rozdział w swojej historii miasta z 1911r.³

Kolejną próbą podjęcia opracowania części problemu cmentarza w Głubczycach jest *Architektura kapliczek cmentarnych w Głubczycach przy ul. Wrocławskiej* opracowana przez

---

¹ K.Maler, *O fabryce sztucznego kamienia w Głubczycach*, *Kalendarz Głubczycki*2002, s.170-171. Autorka przytacza różnorodność tego asortymentu w Głubczycach.

² F.Troska, *Geschichte der Stadt Leobschütz*, Leobschütz 1892, s.239.

³ R.Hofrichter, *Geschichtliche Einzelbilder der Stadt Leobschütz*, /w:/ *Heimatkunde des Kreises Leobschütz*, t.2,z.2, s. 174-178.

Z.Roske i J.Mędrak w 1976r.⁴ Autor dosyć szczegółowo traktuje elewacje kapliczek – rysunek inwentaryzacyjny, a w omówieniu wyglądu wewnętrznego ogranicza się jedynie do podania rodzaju sklepienia lub stropu i posadzki.

Karta cmentarza z 30.08.88r.⁵ zawiera podstawowe informacje dotyczące cmentarza w Głubczycach oraz błędnie podaje, że najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 5.11.1896r. Posiadam fotografię istniejącego jeszcze, lecz obecnie bez marmurowej tablicy inskrypcyjnej, nagrobka (przy wsch. ścianie kapliczki nr II) pochodzącego z 1882r., który wykonany jest z piaskowca.

2. Historia cmentarza przy ul. Wrocławskiej w Głubczycach na tle głubczyckich cmentarzy.

W Głubczycach w XVI w. znajdowało się 3 kościoły, których podziemia służyły za miejsce pochówku najznamienitszych mieszkańców miasta i dobroczyńców z jego okolicy. Najstarszym znanym nam kościołem jest kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, który pochodzi z XIIIw. Najprawdopodobniej od samego początku przy kościele tym znajdował się cmentarz. W XVI w. teren przy kościele parafialnym stał się za mały. Od 1572r. pochówki głubczyckich mieszczan przeniesiono na cmentarz przy kościele p.w. św. Anny (św. Trójcy) przy ul. Sobieskiego, za murami miasta. Na cmentarzu tym grzebano prawdopodobnie osoby mało zamożne i biedotę. Cmentarz ten rozbudowywano jeszcze w latach 1800, 1831, 1853, a w 1872r. nie wydano już kolejnej zgody na jego powiększenie. Powodem takiego stanu rzeczy był zapewne fakt rozwinięcia się tej części miasta i bliskie sąsiedztwo budynków mieszkalnych.⁶

Pomimo wydania w 1775r. zarządzenia Królewskiej Izby Wojennej i Majątkowej, które to zarządzenie nakazywało grzebanie wszystkich zmarłych, bez wyjątków, na placach za miastem, to w Głubczycach długo jeszcze dokonywano pochówków w miejskich kościołach. W 1785r. ponownie surowo zabroniono składania doczesnych szczątków w kryptach kościołów. Zakaz ten był często łamany i jeszcze w 1810r. miał miejsce taki przypadek w kościele przyklasztornym w Głubczycach. Brak zgody na kolejne powiększenie cmentarza przy ul. Sobieskiego i nakaz wykonania nowego, oddalonego od miasta.⁷ Skutkiem tego nakazu był zakup 12 mórg terenu (3,6h) przy dzisiejszej ul. Wrocławskiej w 1873r. i wykonanie na tym terenie studni. Już w 1874r.

⁴ *Architektura kapliczek cmentarnych w Głubczycach przy ul. Wrocławskiej*, opr. Z.Roske, J.Mędrak, PKZ o.Opole 1976r., sygn. 1745/B.

⁵ Karta cmentarza w Głubczycach, PKZ o. Opole 1988r.

⁶ R,Hofrichter,op.cit., t.2,z.2, s. 175-176.

⁷ Tamże

cmentarz ogrodzono wysokim ceglany murem. Cały teren podzielono alejkami na 12 części. W środku cmentarza, na skrzyżowaniu głównych alei, umieszczono krzyż z niszą na figurę NMP, pod którą znajduje się data 1874r. W tym samym roku wybudowano dom grabarza (południowo-zachodni narożnik) z mieszkaniem, kostnicą i izbą sekcijną oraz neogotycką bramę wjazdową⁸ z dwoma bocznymi halami⁹. Pierwszy pochówek miał miejsce 3. 08. 1874r. (żona komisarza prawnego Natalia Schlosser). Teren przy głównej (środkowej) alei przeznaczony był na pochówki dla ludzi zasłużonych, a tereny przy ogrodzeniu na rodzinne grobowce. W 1888r.¹⁰ gmina żydowska, z powodu niewystarczającej ilości miejsca na żydowskim cmentarzu przy ul. Sobieskiego (obecnie skwer od północy przy bramie stadionu i przyległa doń część tego stadionu), kupiła plac z północnej strony cmentarza chrześcijańskiego i założyła swój w 1892r. W 1898r. cmentarz chrześcijański stał się za mały przez co został powiększony o 2h na wschód, co dawało jemu łączną powierzchnię 5,6h. Od 1902r. cmentarz administrowany jest przez administratora, który posiada ogrodnicze wykształcenie – K. Bartlewsky. W 1911r., z braku miejsca, powrócono do pochówku na pierwszych kwaterach (od zachodu-ul. Wrocławska).¹¹

Pierwszą kaplicę grobową na cmentarzu (nr III) wznosił baron von Bock z Wrocławia dla swojej zmarłej żony, której szczątki echschumował z cmentarza przy ul. Sobieskiego (św. Anny). Pozostałe kaplice powstały później. Największą z pośród kaplic jest kaplica nr IV, która posiada dwupoziomową (?) część podziemną, przeznaczoną na grobowce. Najprawdopodobniej powstała ona po powiększeniu cmentarza, to jest po 1898r.

W latach 1874-1904 zmarło 9350 osób, z których prawdopodobnie duża większość pochowana była na tym cmentarzu.

Osobny rozdział w historii cmentarza zaczął się po 1945r. W tym czasie cmentarz splądrowano, pootwierano grobowce w poszukiwaniu skarbów. Porozbijano płyty inskrypcyjne, ponieważ zawierał w dużej mierze niemieckojęzyczne nazwiska. Wiele spośród nich to polskie nazwiska w pisowni niemieckiej, podobnie jak istniejący do dnia dzisiejszego nagrobek Marty Wanitzek (Waniczek) zm. w 1906. Do lat sześćdziesiątych XXw. głubczycki cmentarz był wymarzoną miejscem nielegalnego pozyskiwania kamienia dla okolicznych kamieniarzy. Wschodnie kwatery (z tyłu) zarosły. Drzewostan ulegał stopniowemu zniszczeniu. W latach osiemdziesiątych XXw. gmina przystąpiła do porządkowania wschodnich kwater. Kamień poklasyfikowano według rodzajów i gatunków, wyceniono,

⁸ Tamże oraz Archiwum Państwowe w Opolu, Akta Miasta Głubczyce, sygn. 85, Sprawozdania o stanie i administracji gminy miasta Głubczyce 1872-1902. Akta z lat 1874-1875, Głubczyce 1876, s. 17-18.

⁹ R. Hofrichter, op.cit., s. 177 – autor podaje, że hale te to kostnice.

¹⁰ Tamże, s. 186.

¹¹ Tamże, s. 177.

a następnie sprzedano okolicznym kamieniarzom (w Głubczycach, Nysie, Baborowie, Raciborzu). Pod koniec lat dziewięćdziesiątych zajęto się drzewostanem i sprzedano część grobowców przy południowej ścianie cmentarza. „Odnowione” przez nowych właścicieli grobowce, są przykładem nieograniczonej niczym nadzorem „fantazji ludu”, np. zamalowane farbą olejną partie nie oczyszczonej cegły, marmuru, sztucznego barwionego na piaskowiec kamienia, itp. Wszystkie te działania wynikają z braku kontroli na remontach starych grobowców na cmentarzu przy ul. Wrocławskiej w Głubczycach.

3.Opis cmentarza:

Cmentarz ulokowany jest na terenie płaskim, pomiędzy ulicami Wrocławską i Polną. (działka nr 866). Całe założenie cmentarne jest ogrodzone. Ceglane ogrodzenie składa się ze słupów, pomiędzy którymi znajduje się cieńszy mur, a od strony ul. Wrocławskiej, pomiędzy tymi słupami, w miejsce pełnego muru, znajduje się cokół z metalowym ogrodzeniem.

Charakter rozplanowania cmentarza jest regularny – prostokąt o czytelnym układzie kwater, które jeszcze obecnie wytyczają aleje drzewne (w złym stanie botanicznym). Wzdłuż osi cmentarza znajduje się główna aleja, która przecięta jest siedmioma poprzecznymi, co daje dwanaście kwater. Na środku, na przecięciu głównych alei stoi krzyż z niewielką niszą na figurę NMP z 1874r. Pozostałe kwatery znajdują się dookoła muru. Na tych kwaterach, poza ścianą od wschodu znajdują się kaplice. Na ścianie zachodniej-1 (nr I), na północnej 3 (nr II, III, IV) i na południowej 2 (nr V,VI).Układ ten jest niezmienny od czasu jego założenia w XIXw.

5. Analiza historyczno-artystyczna cmentarza i jego elementów.

Na potrzeby tego opracowania przyjęto następujący sposób identyfikacji obiektów na cmentarzu w Głubczycach:

- grobowce ponumerowano kolejno wzdłuż ogrodzenia cmentarza, począwszy od północnej części patrząc od bramy wjazdowej, a przy domu grabarza kończąc oraz na końcu ciekawsze pozostałości pierwotnych pochówków;
- podobnie jak w przypadku grobowców rzecz się ma w numerowaniu kaplic, jednak dla odróżnienia zastosowane będzie rzymska pisownia liczb (od I do VI).

Brama wjazdowa

1. Materiał: cegła licowana
2. Czas powstania: neogotyck, 1874r.
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: własność miasta
5. Opis:

Neogotycka brama wjazdowa w całości wzniesiona jest z cegły licowanej.

Środkową część bramy, stanowi budynek bramny o otworze przejazdowym zakończonym łukiem ostrym. Przejazd posiada strop drewniany z belkami konstrukcyjnymi wspartymi na drewnianych ażurowych wspornikach. Wewnętrzne ściany bramy są otynkowane. Na północnej ścianie, wewnątrz bramy, znajdowało się (do lat osiemdziesiątych XXw.) namalowane w latach 1902 - 1927 malowidło z monachijskiej szkoły autorstwa miejscowego malarza Richarda Kargera.¹² Przedstawiało ono anioła w pozycji stojącej, który pociesza klęczącą u jego nóg i rozpaczającą kobietę.¹³

Po obu stronach bramy znajdują się dwie parterowe przybudówki - hale, które posiadają po jednym wejściu od strony cmentarza i po cztery okna. Obecnie na ścianie północnej w bramie znajduje się wtórnie wykonane wejście, ponieważ północna przybudówka służy jako kaplica cmentarna.

Dom grabarza

1. Materiał: cegła tynkowana
2. Czas powstania: 1874r.
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: własność gminy
5. Opis:

Dom wzniesiony z cegły tynkowanej, kryty blachą. Pierwotnie wzniesiony w celu administracyjno-mieszkalnym. Najprawdopodobniej piętro przeznaczone było na mieszkanie, a parter na cele administracyjne. Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym w Opolu¹⁴ podają, że w domu tym znajdowała się kostnica i izba

¹² H.Rathmann, *Richard Karger, Kalendrz Głubczycki*, 1997r. Autor dawny mieszkaniec Głubczyc wspomina malarza z autopsji i wzmiankuje jego młodzieńcze obrazy na ścianach miejscowych kamienic.

¹³ H.Rathman potwierdził autorstwo tej polichromii, którą bardzo słabo pamiętam z lat mojego dzieciństwa.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Opolu, Akta Miasta Głubczyce, sygn. 85, Sprawozdania o stanie i administracji gminy miasta Głubczyce 1872-1902. Akta z lat 1874-1875, Głubczyce 1876,s. 17-18.

sekcyjna. Z tego wynika, że znajdować się ona musiała na parterze. Przy budynku, od wschodu, znajduje się niska i wąska murowana przybudówka na cele gospodarcze.

Grobowce rodzinne:

B) ściana północna:

nr 1

1. Materiał: cegła tynkowana
2. Czas powstania: XIXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Jest on jednym z trzech grobowców tego zespołu i znajduje się na jego zewnętrznej stronie, od ul. Wrocławskiej. Zespół ten stanowi jednocześnie granicę pomiędzy częścią chrześcijańską i żydowską cmentarza.

Grobowiec ten optycznie podzielony jest prostokątnymi, nieco wysuniętymi do przodu słupami zakończonymi namiotowym daszkiem u góry i podstawą u dołu, na trzy części. U dołu grobowca biegnie gzyms, który jest taki sam dla całego tego zespołu. Środkowa część grobowca, nieco wyższa i szersza, zakończona jest trójkątnie. W tej największej płaszczyźnie muru znajdują się dwie płytkie wnęki na tablic inskrypcyjne, zakończone łukami ostrymi. Centralnie nad tymi niszami znajduje się mała i prostokątna nisza o podobnej głębokości. Mniejsze części pionowej ściany tego grobowca zakończone są prostym odcinkiem, a flankujące je filary są proporcjonalnie niższe od poprzednich. W górnej ich połowie znajdują się prostokątne nisze na tablice inskrypcyjne. Płyta nagrobna w części uszkodzona, ślady plądrowania.

nr 2

1. Materiał: cegła tynkowana
2. Czas powstania: XIXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Jest to środkowy grobowiec i jest nieco wyższy od grobowca nr 1 i 2. Podobnie jak poprzedni, podzielony jest on na trzy części, z których środkowa jest wyższa i szersza. Zakończona jest ona trójkątnie z kwiatonem i krzyżem na jej czubku. Jej ściana rozrzeźbiona jest płycinami na tablice inskrypcyjne. U dołu nisza jest w kształcie wąskiego prostokąta podzielonego na trzy równe części. Trzy czwarte wysokości ściany zajmują dwie wąskie nisze zakończone trójliściem. Nad nimi, na osi, znajduje się mała prostokątna wnęka. Części boczne grobowca wyglądają analogicznie do poprzedniego. Odmienny charakter mają jedynie zwieńczenia słupów flankujących te boczne fragmenty, które przypominają pojedynczy krenelaż. Płyta nagrobna lekko uszkodzona. Grobowiec splądrowany.

nr 3

1. Materiał: cegła tynkowana
2. Czas powstania: XIXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Analogiczny do nagrobka nr1. Wyjątek stanowi kształt niszy głównej jego części – prostokąt. Płyta nagrobna lekko uszkodzona. Grobowiec splądrowany.

nr4

1. Materiał: cegła licowana czerwona i żółta
2. Czas powstania: XIX / XXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Cały grobowiec wykonany jest z cegły licowanej czerwonej z użyciem cegły żółtej, która ułożona jest pojedynczo tworząc poziomy motyw żółtych pasów. To jedyny przykład zachowany na tym cmentarzu. Pionowa ściana ma kształt prostokąta, która podzielona jest pionowo na trzy części, w 3/4 swojej wysokości. Na wysokości 1/4 ściany biegnie gzyms, poniżej którego, na osi każdej z trzech części znajduje się wnęka w kształcie leżącego prostokąta. Ponad nimi,

w środkowej części ściany, która zajmuje 2/4 wysokości, znajdują się pojedyncze płytkie nisze zamknięte łukiem pełnym. Powyżej znajduje się wspólny dla całej ściany gzyms z cegły ułożonej stroną wozówki, a poniżej, w jej środku, stroną główki. U góry tego gzymsu znajduje się inny motyw – romby ułożone z wozówki i wystające za lico muru. Całość najprawdopodobniej zakończona była prostokątnym zwieńczeniem (zachowane w części) z akroterionem – krzyż. Pod nim znajduje się zniszczona mała tynkowana nisza w kształcie leżącego prostokąta. Płyta nagrobna częściowo zniszczona..

nr 5

6. Materiał: cegła tynkowana
7. Czas powstania: XIX / XXw.
8. Stan zachowania: zły
9. Cel: można zbyć
10. Opis:

Pionowa ściana podzielona jest na trzy równe części, z których środkowa jest nieco wysunięta do przodu i zwieńczona akroterionem w kształcie małego tympanonu z uszkodzonym krzyżem na jego wierzchołku. U dołu, na jednej trzeciej wysokości całej ściany, biegnie niewielki gzyms i niski cokół. Środkowa część pionowej ściany grobowca posiada prostokątną płytką wnękę, a boczne połowę mniejsze i kwadratowe umieszczone na jednej linii u góry. Płyta nagrobna posiada na środku duży wklęsły krzyż i jest pęknięta w dwóch miejscach.

nr 6

1. Materiał: cegła licowana (częściowo tynkowana)
2. Czas powstania: XIX / XXw.
3. Stan zachowania: dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca wykonana jest w całości z czerwonej cegły licowanej w typie serliana. Ściana ta, u dołu, na wysokości jednej trzeciej wyższej części, podzielona jest optycznie na dwie części przez biegnący przez całą ścianę poziomy gzyms. Górna część ściany podzielona jest na trzy pionowe części,

z których środkowa jest nieco wyższa . Te pionowe podziały ściany wyróżnione są przez niewielkie pilastry. Środkowa część posiada sklepioną łukiem pełnym niszę na krzyż (pozostał fragment cokołu) i zakończona jest trójkątnie, z uszkodzonym fragmentem akroterionu (prawdopodobnie cokołu krzyża) na jej szczycie i gzymsem po prawej stronie. Boczne części ściany, proporcjonalnie niższe posiadają prostokątne nisze i zakończone są prostym odcinkiem. Nad nimi znajduje się mały gzyms. Dolna część ściany, pod gzymsem, posiada w każdej z części po jednej płytkiej niszy (środkowa prostokątną, boczne kwadratową) ze śladami po marmurowych płytach inskrypcyjnych. Płyta nagrobna z dużym, wypukłym i uszkodzonym marmurowym krzyżem, który przewiązany jest na skrzyżowaniu ramion wieńcem laurowym.

nr 7

1. Materiał: cegła licowana, beton
2. Czas powstania: XIX / XXw.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Grobowiec ten jest wykonany w typie serliana, analogicznie do nagrobka nr 5 z niewielkimi różnicami. Gzyms, który dzieli ścianę pionową na dwie części, znajduje się na jednej szóstej wysokości środkowej jej części. Górne części ściany posiadają prostokątne nisze na tablice inskrypcyjne, które na jednej trzeciej wysokości podzielone są gzymsem. Nad górnymi niszami znajduje się wąski gzyms z motywem meandru greckiego, wykonanego z cegły kształtówki. Wyjątek stanowi górna nisza środkowej części pionowej ściany, która jest głębsza i przesklepiona. Łuk sklepienia opiera się na dwóch ceglanych i otynkowanych kolumnkach o głowicach z reliefowym motywem stylizowanych roślin. W niszy znajduje się cokół pod rzeźbę. Tę środkową część ściany wieńczy otynkowany trójkątny tympanon. Płyta nagrobna z wklęsłym motywem krzyża łacińskiego jest w dobrym stanie. Lekko uszkodzona jest zewnętrzna krawędź komory grobowej.

nr 8

1. Materiał: cegła licowana, beton

2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca w typie serliana, podzielona jest na trzy części małymi pilastrami. Środkowa część jest lekko wysunięta do przodu oraz proporcjonalnie wyższa i szersza. Każda z części, na całej swojej wysokości, posiada niszę zamkniętą łukiem pełnym, który opiera się na pilastrach. Podzielone są one, na wysokości 1/6 od dołu, niewielkim gzymsem tworzącym małe prostokątne nisze na tablice inskrypcyjne (w środkowej pozostałości napisu: * 8.9.1858; + 22.8.1918). Na każdej z części znajdował się betonowy (?) krzyż. Prostokątna płyta nagrobna w dobrym stanie, lecz zniszczona jest pozostała część pozioma grobowca.

nr 9

1. Materiał: cegła licowana (w części tynkowana)
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca w typie serliana jest mocno „rozrzeźbiona” architektonicznie. Cegła czerwona licowana, pierwotnie w 90% tynkowana. Ściana grobowca wzniesiona jest na niewysokim cokole, który w górnej części jest nie otynkowany. Plastycznie podzielona jest ona czterema pilastrami na trzy części. Środkowa część, wyższa i szersza, posiada wklęsłą przesklepioną niszę, a swoim zakończeniem przypomina okno barokowe. Niewielki fragment, pomiędzy łukiem niszy i zwieńczeniem, jest nie otynkowany. Na wysokości 1/4 od dołu wszystkie nisze mają, wydzielone wąskim gzymsem, nisze na marmurowe tablice inskrypcyjne, z których zachowała się środkowa. W tej części pilastry posiadają pojedynczy motyw boniowania w kształcie pryzmatu.

nr 10

1. Materiał: cegła licowana, beton

2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana w typie serliana jest analogiczna do grobowca nr 6. Jediną różnicę stanowią, znajdujące się z boków niszy środkowej części, ceglane kolumnienki o kielichowych głowicach z uproszczonym motywem jońskim, które podtrzymują łuk ostrej niszy. Zwieńczenie ściany zniszczone. Płyta nagrobna posiada na osi wypukły krzyż o ramionach zakończonych trójlistem.

nr 11

1. Materiał: cegła licowana, beton
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca wykonana z cegły licowanej. Jest ona nieco mniejsza od nagrobków sąsiednich. Pionowa ściana podzielona jest na trzy części. Środkowa część jest nieco wyższa i lekko wysunięta do przodu. Na wysokości $\frac{1}{4}$ znajduje się niewielki gzyms, który biegnie przez całą ścianę grobowca. Ponad nim znajdują się płytkie nisze na tablice inskrypcyjne. W bocznych częściach ściany mają one kształt kwadratu, a w środkowej stojące prostokąta. Na każdej z części znajdowały się pierwotnie akroteriony, z których pozostały fragmenty cokołów. Zachodni narożnik zwieńczenia środkowej części ściany grobowca jest zniszczony. Płyta nagrobna posiada wypukły motyw krzyża, a w jej prawym górnym i dolnym rogu znajdują się uszkodzone żeliwne podstawy uchwytów – głowa lwa.

nr 12

1. Materiał: cegła licowana, beton
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca w typie serliana. Na 1/3 wysokości ściany biegnie gzyms. Tworzy on wysokie kapitele pilastrów, które stanowią pionowy podział tej ściany. W środkowej części grobowca pilastry zastąpione są betonowymi (barwionymi na piaskowiec) kolumnkami o głowicach zdobionych motywem roślinnym, na których opiera się gzyms bocznej części grobowca. Środkowa część posiada płytką niszę przesklepioną łukiem pełnym z zaakcentowanym zwornikiem. Boczne części pionowej ściany grobowca mają po jednej płytkiej niszy w kształcie stojącego prostokąta, ponad którymi znajduje się ceglany ornament (cegły ułożono rogami do widza). Betonowa płyta nagrobna z uszkodzonymi metalowymi podstawami uchwytów w kształcie w kształcie tulejki na owalnej podstawie.

nr13

1. Materiał: cegła otynkowana, beton zbrojony
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca wykonana jest z cegły i w całości otynkowana. Posiada ona kształt prostokąta zakończonych trójkątnie. Na zewnętrznych krańcach ściany znajdowały się pilastry. W płaszczyźnie tej ściany znajdują się cztery płytkie nisze na tablice inskrypcyjne. Pozostały teren grobowca otoczono ogrodzeniem z cegły tynkowanej i betonu - słupki narożne (imitującego granit). Z którego pozostały jedynie fragmenty z zachodniej strony. Płyta nagrobna z wypukłym krzyżem i czterema żelaznymi uchwytami w kształcie obręczy.

nr 14

1. Materiał: beton zbrojony (?)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r. a 1937r.), prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach.
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca i ogrodzenie wykonane są z betonu zbrojonego (?). Całość podzielona jest na trzy części, z których środkowa część jest dominująca i zwieńczona łukiem odcinkowym z akroterionem – krzyż. Posiada ona także prostokątną niszę, której przesklepiona łukiem pełnym górna część jest ażurowa. U podstawy środkowej części znajduje się uszkodzony gazon w kształcie wydłużonej połowy kuli z pionowymi podziałami. Boczne części pionowej ściany grobowca są nieco cofnięte do tyłu, co pozwoliło na umieszczenie niskich siedzisk. W górnej części tych ścian znajduje się odlany pas ornamentu z motywem, przepasanej w środku, girlandy laurowej. Nad tym ornamentem, na bocznych częściach ściany grobowca, znajdują się po 3 doryckie kolumnienki. Na nich wsparty jest prosty odcinek, który lekkim łukiem łączy się z ryzalitami. Te wąskie ryzalidy zamykają z obu stron pionową ścianę tego grobowca i stopniowo przechodzą w ogrodzenie. U góry ryzalitów znajduje się odlany motyw wieńca laurowego z szarfą z wywiązaną u góry kokardą. Ogrodzenie składa się z przecinających się arkadek z ławą na górze, które są uszkodzone. Płyta nagrobna z żelaznymi uchwytami w kształcie obręczy, które zalane są betonem.

nr 15

1. Materiał: cegła licowana, beton zbrojony .(?)
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Ściana pionowa grobowca wykonana z cegły licowanej z elementami z betonu, w typie serliana. Ścianę poziomo dzieli, biegnący u dołu, betonowy gzyms (około ¼ wys.), który tworzy coś o charakterze cokołu. W każdej z tych dolnych części

znajduje się płytka nisza. Pionowo ścianę dzieli, na poszczególnych 5 części, niewielkie pilastry, które oparte są na dolnym gzymsem. Środkowa część ściany jest proporcjonalnie wyższa i szersza, a stopniowe cofnięcie każdej z bocznych ścian względem siebie potęguje ten pionowy podział. W miejsce pilastrów, środkowy fragment flankują kolumny o głowicach z motywem roślinnym i podtrzymują wsparte na belkowaniu zwieńczenie, które ujęte jest po bokach esownicami. Część ta pozbawiona jest zwieńczenia (leży u dołu grobowca) i posiadała ona najprawdopodobniej akroterion - betonowy krzyż (wtórnie ustawiony w niszy). Boczne części ściany grobowca zakończone są prostym betonowym gzymsem z akroterionem na jego zewnętrznym rogu – gazon z płomieniem, z których zachował się prawy. Zewnętrzne części ściany pionowej grobowca sięgają $\frac{1}{4}$ wysokości bocznej jego części ponad gzymsem. Ta część ponad gzymsem wykonana jest z betonu. Ogrodzenie przy ścianie przypomina balustradę. W dalszych częściach były to najprawdopodobniej żelazne rury połączone na rogach słupkiem. Płyta nagrobna zniszczona, zachowały się dwa żelazne dolne uchwyty w kształcie obręczy.

nr 16

1. Materiał: cegła licowana, beton zbrojony (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach), żelazo.
2. Czas powstania: pocz. XXw.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca wykonana jest z cegły licowanej z użyciem elementów z betonu. Posiada ona dominującą i wysuniętą do przodu część środkową oraz o $\frac{1}{2}$ niższe części boczne. Na wysokości $\frac{1}{3}$ od dołu, środkowa część ściany posiada oddzielony schodkowym gzymsem cokół, ponad którym znajduje się prostokątna nisza na tablice inskrypcyjnej. Niszę tę flankują dwa wąskie pilastry. Całość zakończona jest betonowym bogato zdobionym zwieńczeniem, które od góry ograniczone jest długimi esownicami (kymation) z akroterionem – krzyżem. Na zewnętrznych częściach esownic osadzono kule. W środku zwieńczenia, na osi, znajduje się owalny kartusz z inskrypcją majuskułą *RUHER*

IN FRIEDEN (pokój jego duszy) oraz z motyw liści maku i makówek po jego bokach. Ponad kartuszem, pomiędzy zwijającymi się zakończeniami esownic znajduje się motyw serca Jezusa, który przysłania nieco cokół akroterionu - krzyża. Boczne i niskie części ściany grobowca połączono plastycznie z środkową jego częścią betonowymi esownicami, których poziomą powierzchnię wypełniono analogicznym motywem liści maku i makówek. Dolna część tej ściany posiada małą kwadratową niszę. Pozostały teren grobowca był ogrodzony. Betonowe ogrodzenie składa się z wysokiego betonowego cokołu podzielonego słupami w formie prostopadłościanu z kulą na wierzchołku. Kule te połączone są żelaznymi rurami z elementami plastycznymi przypominającymi nodus, po środku i na końcach. Po bokach ogrodzenie grobowca posiada dwa przesłania, a bok frontalny po jednym, z wolnym fragmentem na wejście. Płyta nagrobna z uchwyty w kształcie obręczy.

nr17

1. Materiał: beton zbrojony (?) (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r.a 1937r.)
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Ściana tego grobowca jest dużo niższa od poprzednich, a wykonano ją ze sztucznego kamienia. Ma ona kształt podłużnego prostokąta, który zakończony jest, na całej swojej długości, wąskim gzymsem. Pod nim znajduje się wąski fryz z motywem małych rozet. W ścianie, po bokach, znajdują się dwie niewielkie nisze na tablice inskrypcyjne. Grobowiec posiada betonowe ogrodzenie, które składa się z dwóch płaskich belek zamkniętych na końcach słupami. Pomiędzy poziomymi częściami tego ogrodzenia znajdują się ażurowe elementy, których rytmiczne zestawienie tworzy po środku stylizowany motyw rozety o czterech ostro zakończonych płatkach i jego połowy u góry i dołu ogrodzenia. Zewnętrzne

rogi ogrodzenia uszkodzone. Z prawej strony haczyk na łańcuch. Płyta nagrobna zniszczona, z żelaznymi uchwytami w kształcie obręczy.

nr 18

1. Materiał: beton zbrojony (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r.a 1937r.)
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: można zbyć. **UWAGA!** Ze względu na rzadkość zachowanych do obecnych czasów tego typu grobowców, a także niewielką ilość substancji zabytkowej w Głubczycach, grobowiec ten kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków Opolszczyzny.

5. Opis:

Bardzo okazały nagrobek, który mógł być własnością rodziny Hanke, posiadającej (do 1945r.) firmę spedycyjną przy dzisiejszej ul. Oświęcimskiej w Głubczycach. Wykonany jest w całości ze zbrojonego betonu. Pionowa ściana podzielona jest na trzy części, z których środkowa jest nieco wyższa i wysunięta do przodu. Ta środkowa część posiada wysoki cokół o lekko wypukłym przekroju. Na środku wspomnianego cokołu znajduje się, wyróżniony pionowymi podziałami, fragment powierzchni z niewielką niszą, wykonaną w jego głębokości. Górna część tego fragmentu grobowca ujęta jest po bokach kolumnami o głowicach przypominających bukiet stylizowanych kwiatów i liści, na których spoczywa naczółek zakończony łukiem odcinkowym z napisem (majuskuła) *FAMILIE HANKE*. W utworzonej przez kolumny niszy stoi, na niewielkim postumencie, naturalnych wymiarów posąg odzianego w powłóczystą szatę z odsłoniętą prawą pierśią kroczącego Chrystusa z otwartymi ramionami. Typ przedstawienia jest typowy dla tego terenu i czasów – dziewiętnastowieczne wpływy nazareńczyków i szkoły monachijskiej. Boczne części ściany, u góry, posiadają ślady po prostokątnych marmurowych tablicach inskrypcyjnych. Pionowa ściana grobowca zamknięta jest po bokach niewielkimi ażurowymi ryzalitami, utworzonymi przez opływową część ogrodzenia

i umieszczonym nań słupie. Na jego górze znajduje się wklęsły relief - motyw motyla (w symbolice chrześcijańskiej – zmartwychwstanie i nieśmiertelność ¹⁵), który koresponduje z postacią Chrystusa. Betonowe ogrodzenie składa się z masywnych, o rzucie kwadratu, niskich słupów połączonych niższymi ażurowymi przęsłami, które przypominają balustradę złożoną z prostych i smukłych prostopadłościanów na rzucie kwadratu. Płyta nagrobna z żelaznymi uchwytyami w kształcie obręczy, uszkodzona w lewym dolnym rogu. Grobowiec wypełniony jest wodą.

C) Ściana południowa

nr 19

1. Materiał: beton zbrojony (?) (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r.a 1937r.)
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Dominująca część grobowca ma charakter przydrożnej, słupowej kapliczki. Podzielona jest ona optycznie na dwie części, z których dolna jest węższa i wyższa, i tworzy cokół dla górnej części, niższej i szerszej. Cokół jest szerszy u dołu i stopniowo zwęża się do góry, po bokach tworząc łagodne łuki. Górna część tego cokołu posiada, obramowany półwałkiem, prostokąt z mało czytelną inskrypcją w języku niemieckim. Pod nim, na osi cokołu, znajduje się medalion z wypukłym motywem Serca Jezusa i koroną cierniową na jego środku. Górna część tego grobowca posiada płytką niszę, zamkniętą łukiem odcinkowym, z popiersiem Chrystusa dźwigającego krzyż, który wykonany jest w tłoczonej blasze. Całość zwieńczona jest łukiem, który przypomina okno uszate. Cały grobowiec jest otoczony betonowym ogrodzeniem. Jego południowa strona, po bokach słupa, posiada niski, jednolity i prosto zakończony murek, na którego rogach znajdują się wyższe prostopadłościany-słupy o rzucie kwadratu z czapą, której malutkie gzymsy tworzą piramidkę schodkową. Ogrodzenie stanowią słupy

¹⁵ M.Oesterreicher-Mollwo, *Leksykon symboli*, Warszawa 1992r., s.99.

betonowe o półokrągło zakończonych wierzchołkach. Pomiędzy słupami znajdują się metalowe pręśła o motywie koperty. Części ogrodzenia od strony zachodniej i północnej nie zachowały się. Płyta nagrobna częściowo przesunięta. Grobowiec splądrowany.

nr 20

1. Materiał: beton zbrojony (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r.a 1937r.)
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Pionowa ściana grobowca założona jest na 1/3 okręgu. Podzielona jest ona prostokątnymi słupami na pięć prostokątnych części, niższych od słupów. Każda z części posiada, u dołu, niski cokół, a u góry, od zewnętrznego słupa do krawędzi środkowej części, wspólny gzyms, który tworzy prostokątny azur. Kontury bocznych płaszczyzn zaznaczone są motywem cienkiej girlandy, która bokami opada prawie do samego końca. Na osi tych płaszczyzn, na wysokości 1/3 od góry, znajduje się motyw wieńca laurowego. Środkowa część pionowej ściany grobowca jest nieco szersza, wyższa i wysunięta do przodu oraz ujęta po bokach prostokątnymi szerszymi słupami. W górnej partii słupów znajduje się prostokątna rama z wpisanym weń motywem wazy, na którym opiera się zwieńczenie grobowca w kształcie ażurowego łuku z uszami. Powierzchnia wieńczącego łuku posiada reliefowy ornament – rozety ułożone w girlandę. Pod zwieńczeniem, na masywnym gzymsem, znajdują się trzy pełnoplastyczne wieńce laurowe, ułożone pod ukosem i wsparte na sobie. Pod gzymsem tym, znajduje się główna nisza ściany grobowca na tablicę inskrypcyjną, która w swoim górnym rogu i brzegach posiada analogiczny do poprzednich motyw girlandy laurowej. Ogrodzenie wykonane jest w całości z betonu. Składa się ono z jednakowych elementów w kształcie dużej litery „I” z kostką (z motywem rozety) pośrodku jej pionowej części. Zestawione ze sobą tworzą arkadkowy motyw z owalnym azurem w środku. Całość przykryta jest ławą. Na dwóch

zewnątrznych rogach ogrodzenie połączone jest nieco wyższym i znacznie szerszym prostokątnym słupkiem.

Nagrobki nie objęte opracowaniem konserwatorskim, a podlegające opracowaniu historyczno-artystycznemu.

nr 21-30

Problematyka grobowców rodzinnych znajdujących się przy ścianie południowej nie dotyczy tego opracowania, ponieważ zostały one zbyt wcześniej.

Uwaga! Niedopuszczalne jest jednak użytkowanie substancji zabytkowej, jaką stanowią rodzinne grobowce na tym cmentarzu, w taki sposób jak prezentują grobowce przy ścianie południowej. Z oględzin wynika, że działania nowych właścicieli pozbawione były jakiegokolwiek kontroli ze strony Urzędu Miasta w Głubczycach (np. zniszczenie historycznego charakteru grobowców, pomalowanie farbą olejną marmurowej płyty komory grobowej, itp.).

nr 31

1. Materiał: piaskowiec
2. Czas powstania: po 1974r.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć
5. Opis:

Nagrobek znajduje się przy ścianie wschodniej kaplicy nr II. Był on najstarszym i najpopularniejszym typem nagrobka na tym cmentarzu na przełomie XIXw. i XXw. Zachowały się głównie Pionowe tablice z miejscem na inskrypcje, które zniszczono po 1945r. Kształtem przypominają one stojący prostokąt zakończony u góry łukiem pełnym. Faktura kamienia przypomina strukturę nałożonych na siebie niedużych kamieni. Z przodu tablicy dominuje gładka powierzchnia w kształcie owalu, na której umieszczano inskrypcje.

Jest jeszcze kilka takich przykładów i należy je zachować.

nr 32

1. Materiał: beton zbrojony (?) (prawdopodobnie fabryka sztucznego kamienia L.Kneisla w Głubczycach)
2. Czas powstania: pocz. XXw. (pomiędzy 1912r.a 1937r.)
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć. **Uwaga!** Należy wnieść klauzurę o zachowaniu stanu historycznego.
5. Opis:

Znajduje się on przy głównej alei. Środkowa część nagrobka posiada wysoki cokół, zakończony wąskim gzymsem. Ponad nim znajduje się część, w kształcie stojącego prostokąta, z płytką niszą na tablicę inskrypcyjną. Całość wieńczy tympanon zamknięty łukiem pełnym z „uszami”, na którego środku znajduje się mały medalion z głową Chrystusa w koronie cierniowej. Boki nagrobka składają się z wąskich słupów, które łukiem spływają i tworzą niski murek.

nr 33

1. Materiał: marmur
2. Czas powstania: 1906r.
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: można zbyć. **Uwaga!** Należy wnieść klauzurę o zachowaniu stanu historycznego.
5. Opis:

Znajduje się on w drugiej od końca południowo – wschodniej kwaterze (?). Jest to środkowy fragment nagrobka wykonany z marmuru w kształcie prostopadłościanu ustawionego w stronę alei krawędzią. Na bocznych płaszczyznach znajdują się napisy: *Josefa Grüner, * 4.10.1848, + 14.08.1914; Martha Wanitzek, *26.12.1882, + 1.06.1906*. Ponad napisami umieszczone są zdjęcia na porcelanie. Najprawdopodobniej pierwotnie był on bardziej rozbudowany i połączony z elementami betonowymi.¹⁶

---

¹⁶ Posiadam kopię zdjęcia tego typu nagrobka, który znajdował się na głubczyckim cmentarzu.

nr 35

1. Materiał: drewno
2. Czas powstania: I poł. XXw..
3. Stan zachowania: zły
4. Cel: można zbyć. **Uwaga!** Należy wnieść klauzurę o zachowaniu stanu historycznego.
5. Opis:

Znajduje się on naprzeciwko kaplicy nr V (przy kwaterze z pochówkiem o nazwisku Kostuś). Jest to drewniany krzyż z „daszkiem” i ozdobnymi wolutowymi bokami, z których istnieje jeden – od strony wschodniej (kilka miesięcy temu był cały).

nr 36

1. Materiał: piaskowiec (?)
2. Czas powstania: cechy szkoły monachijskiej i nazarejczyków, I poł. XXw.
3. Stan zachowania: dobry
4. Cel: można zbyć. **Uwaga!** Należy wnieść klauzurę o zachowaniu stanu historycznego.
5. Opis:

Znajduje się on przy alejce naprzeciwko kapliczki nrV. Podstawa nagrobka wykonana jest w kształcie dużego leżącego prostokąta, obwiedzionego ramą i u góry zakończonego gzymsem. Całe jego pole wypełnione jest napisami w języku niemieckim, który obwiedziony jest różańcem z paciorkami w kształcie stylizowanych kwiatów róży bukietowej. Na cokole tym znajduje się wąski cokół z ostrołukową niszą. Znajduje się płaskorzeźba popiersia Chrystusa z Sercem, który zdradza cechy szkoły monachijskiej i nazarejczyków.

Mogily zbiorowe i pomniki.**nr 1 – kwatera poległych żołnierzy niemieckich w czasie I wojny światowej**

1. Materiał: żelazo
2. Czas powstania: po 1918r.

3. Stan zachowania: dobry
4. Cel: Własność Urzędu Miasta w Głubczycach
5. Opis:

Kwatera zbiorowa symboliczna, posiadająca krzyże żelazne. Jeden krzyż posiada tabliczkę z imieniem i nazwiskiem. Znajduje się ona na końcu, przy południowej ścianie

nr 2 – pomnik ku czci jeńców czechosłowackich

1. Materiał: polerowane lastryko
2. Czas powstania: po 1945r.
3. Stan zachowania: dobry
4. Cel: Własność Urzędu Miasta w Głubczycach
5. Opis:

Pomnik poświęcony zamordowanym w 1938r, sześciu żołnierzom czechosłowackiej straży granicznej: *Jeńcom czechosłowackim, ofiarom terroru hitlerowskiego z 22 zaż'a 1938r.*

nr 2 – mogiła zbiorowa ludności cywilnej poległej w marcu 1945r.

1. Materiał: drewno malowane farbą olejną
2. Czas powstania: 1945r., krucyfiks wykonany przez Paula Ondruscha¹⁷
3. Stan zachowania: dosyć dobry
4. Cel: Własność Urzędu Miasta w Głubczycach. **Uwaga!** Ze względu na autorstwo krucyfiks i jego stan należy jego poddać konserwacji. Na mogile umieścić kopię, a oryginał umieścić w muzeum głubczyckim.
5. Opis:

Pochowano w tej zbiorowej mogile ludność cywilną, mieszkańców Głubczyc, którzy zginęli podczas pierwszych nalotów na Głubczyce w marcu 1945r. Niewielka kwatera po lewej stronie, naprzeciwko bramy głównej. Posiada ona średniej wielkości krucyfiks autorstwa Paula Ondruscha, zabezpieczony

¹⁷ Jacek Schmidt, *Paul Ondrusch, Kalendarz Głubczycki 1997*, s. 69-74; K. Maler, *Dziela Paula Ondruscha zachowane na ziemi głubczyckiej*, s. 75-79. Patrz także kaplica nrV.

od góry dwuspadowym daszkiem. U dołu krucyfiks pękł i został skręcony śrubami.

nr 3 – nagrobki poległych żołnierzy radzieckich (?) w czasie działań II wojny światowej na ziemi głubczyckiej

1. Materiał: polerowane lastryko
2. Czas powstania: po 1945r..
3. Stan zachowania: dobry
4. Cel: Własność Urzędu Miasta w Głubczycach
5. Opis:

Jest to kilka nagrobków z polerowanego lastryko, które znajdują się przy wejściu na cmentarz, obok domu grabarza.

nr 3 – pomnik Sybiraków

1. Materiał: granit
2. Czas powstania: 1998r.
3. Stan zachowania: bardzo dobry
4. Cel: Własność Urzędu Miasta w Głubczycach
5. Opis:

Obelisk przed którym znajdują się metalowe symboliczne tory kolejowe.

Kaplice mauzolea:

nr I

1. Materiał: cegła licowana, piaskowiec
2. Czas powstania: neogotyck - XIXw./XXw.

3. Stan zachowania: zew.-dobry, wew.-zły

4. Cel: można zbyć

5. Opis:

Budynek parterowy z częścią podziemną przeznaczoną na grobowce. Wzniesiony z cegły licowanej na niskim cokole z ciosów piaskowca. Posiada ona stropodach. Południowa i północna ściana posiada w swojej elewacji trzy okna zakończone łukiem ostrym. Posiadały one wcześniej stolarkę metalową wypełnioną witrażem. Wschodnia ściana szczytowa posiada w swojej elewacji duży otwór drzwiowy zakończony łukiem ostrym. Ponad nim, na osi, znajduje się rozeta. Wzdłuż całego szczytu biegnie wykonany z cegły ułożonej rogiem wozówki. Wnętrze zdewastowane.

nr II - nie dotyczy opracowania (sprzedana)

nr III

1. Materiał: cegła licowana,

2. Czas powstania: neogotyck - XIX/XXw.

3. Stan zachowania: zew.-dobry, wew.-zły

4. Cel: zachować własność gminy

5. Opis:

Budynek parterowy z częścią podziemną na grobowce. Wzniesiony jest z czerwonej cegły licówki na niskim ceglany cokole.

Dach dwuspadowy. Krawędzie kaplicy posiadają trójdzielne przypory, pod kątem 45°, zakończone dwuspadowym daszkiem. Wejście do kaplicy znajduje się od strony południowej, w ścianie frontowej. Ostrołukowy otwór wejściowy znajduje się w nieco wysuniętym do przodu portalu, który od góry zamknięty jest dwuspadowo. Odrzwia flankują, proporcjonalnie niższe i węższe, szkarpy z betonową (?) gałką na szczycie (od wsch. brak kuli). Ponad łukiem drzwi, na osi, znajduje się krzyż maltański, a powyżej, tuż pod szczytem portalu, biegnie fryz. Wykonany jest on z cegły kształtówki i przypomina motyw wici układającej się w serca. Tę część wieńczy akroterion – duży betonowy (?) krzyż o trójlistnie zakończonych ramionach. Ściana frontowa kaplicy w szczycie, na osi, posiada medalion z piaskowca lub betonu z inskrypcją *Erb begraebniss der*

familie des Kamerherrn Julius Freiherrn von Bock (Dziedziczny grobowiec rodziny podkomorzego Juliusza barona von Bock). Pod szczytem biegnie fryz z cegły kształtówki, o motywie czteroliści, u zbiegu którego umieszczono ceglana podstawę betonowego (?) krzyża – akroterionu. Jest on analogiczny poprzedniego, lecz stosownie większy.

Elewacje od wschodu i od zachodu posiadają po jednym ostrołukowo zamknięty oknie. Stolarka okienna metalowa, pierwotnie wypełniona witrażem. Stolarka drzwiowa drewniana (nie zachowała się) oraz dodatkowo żelazna krata o neogotyckim architektonicznym podziale (od wewnątrz). W lewym skrzydle kraty, u góry, na osi znajduje się niewielki herb rodziny von Bock (jelen wspięty na tylnich nogach, zwrócony w prawo), uszkodzony w dolnej partii. U góry kraty, na osi, w kole znajduje się motyw korony baronowskiej w wieńcu lili heraldycznych.

Kaplica posiada sklepienie krzyżowo-żebrowe, z zaznaczonymi żebrami, które wsparte jest na czterech, umieszczonych w rogach, smukłych kolumnkach o kielichowych głowicach. Głowice te zdobi motyw rozwijających się liści z jednym, centralnie umieszczonym, niewielkim i rozwiniętym, liściem. Na wysokości głowic kolumn, dookoła kaplicy, biegnie fryz z motywem wici roślinnej. Grubsze łodygi wici tworzą przecinające się ze fale, których zewnętrzne pola są w kolorze niebieskim, a wewnętrzne w kolorze czerwonym. W środku wici, na czerwonym tle znajdują się większe motywy stylizowanych liści, a na niebieskim mniejsze.

Ściany wewnątrz kaplicy, pominąwszy południową, posiadały po bokach ostrołukowe nisze. W ścianach, od wschodu i zachodu, znajdowały się okna, a od północy ołtarz, w analogicznej do poprzednich niszy. Zniszczone tynki pozwoliły na ustalenie, że pierwotnie wewnątrz nie posiadało tynków i było pomalowane na kolor ciemnoniebieski. Następnie nałożono tynk z płytką imitacją boniowania i zamurowano wszystkie nisze, w których przygotowano miejsce na mniejsze prostokątne tablice inskrypcyjne. Ołtarz- figura anioła na cokole- postać ujęta w kontrapoście, trzyma w prawej ręce opuszczoną do dołu palącą się pochodnię. W lewej ręce, ugiętej w łokciu, na wysokości piersi anioł trzyma zwój papieru. Cokół przypomina kształtem prostopadłościan z średniej wielkości gzymsem u dołu. W zewnętrznych narożnikach, 2/3 wysokości, znajdują się kolumny, na których opiera się arkadkowy, neogotycki maswerkowy fryz.

W środku cokołu znajduje się niemieckojęzyczny napis o gotyckim kroju. Nad niszą ołtarzową umieszczono herb von Block z klejnotem – na tarczy herbowej znajduje się wspięty na tylnich nogach jeleń, zwrócony w prawo; klejnot – hełm z koroną baronowską i opadające na boki wici roślinne .

Posadzka z terakoty zachowana jest w niewielkiej części. Występuje tutaj motyw stylizowanych czteroliści z wpisanym weń motywem koncentrycznie ułożonych liści, tworzy kompozycję otwartą, którą ogranicza na krańcach posadzki geometryczna bordiura. Kolory: niebieski, żółty, cynober, zieleń szmaragdowa.

Grobowiec splądrowany, przykryty deskami.

nr IV

1. Materiał: cegła licowana,
2. Czas powstania: neogotyck - początek XXw.
3. Stan zachowania: zew.-zły, wew.-zły
4. Cel: zachować własność gminy
5. Opis:

Budynek parterowy z częścią podziemną na grobowce, prawdopodobnie dwupoziomowe (?). Wzniesiony jest z czerwonej cegły licówki na niskim ceglany cokoł. Ustawiony do alei kalenicowo, z ośmioboczną sygnaturką na środku. Dach i odprowadzenie wody deszczowej po remoncie (pokrycie papą ubytków, nowe rynny. Sygnaturka – „naprostowana”, liczne ubytki łupka.

Ściany szczytowe kaplicy (od zachodu i wschodu) posiadają po jednym ostrołukowym oknie, a w szczycie po trzy wąskie okienka o analogicznym kształcie, z których środkowe jest nieco wyższe. Te małe okienka oświetlają strych. Ściany szczytowe w partii szczytów odbudowane w 2004r. Od południa znajduje się otwór wejściowy zamknięty łukiem ostrym, ponad którym ściana zakończona jest dwuspadowym szczytem. Ponad wejściem, na osi, znajduje się rozeta z maswerkiem o motywie czteroliścia. Każdy z narożników posiada przypory.

Okna posiadały stolarkę metalową, najprawdopodobniej z witrażami. Ogólny kształt drzwi związanych jest kształtem otworu. Część stała wypełniała pole łuku

(zniszczona), a poniższą stanowiły dwuskrzydłowe, płycinowe drzwi z motywem neogotyckiego maswerku. Zniszczone w górnej części.

Wnętrze kaplicy jest trójprzęsłowe wiązane z gurtami i przesklepione (krzyżowo – żebrowe), z partią strychu . W partii środkowej sklepienie i gurdy opierają się na filarze i słuźkach, które znajdują się w jego zewnętrznych narożnikach. Głowice słuźek i słupa tworzą wspólny fryz o motywie stylizowanych, pojedynczych i frontalnie ułożonych liściach. Na skrzyżowaniu żeber znajduje się płaskorzeźbiony zwornik o motywie roślinnym. Sklepienia bocznych przęseł są podwieszane i oparte na wspornikach w kształcie kielichowych głowic, z motywem mocno uproszczonych rozwijających się liści.

Ściany tynkowane, do wysokości sklepienia malowane na ciemnoniebiesko- z czerwonym konturowym ornamentem u góry (stylizowane rozety). Tynki bardzo zniszczone. Posadzka z terakoty o motywie geometrycznym z użyciem lilii heraldycznej, zachowana we fragmentach. Dominują barwy szmaragdowej zieleni i żółci, z użyciem bieli i czerwieni.

Grobowiec spłądrowany.

nr V

1. Materiał: cegła tynkowana,
2. Czas powstania: początek XXw.
3. Stan zachowania: dosyć dobry. **Uwaga!** W grobowcu tym, jakaś osoba (być może w dobrej wierze) zrobiła sobie zamknięty magazyn różnych przedmiotów (szmaty, wazon, itp.), co nie powinno mieć miejsca.
Jest to prawdopodobnie grobowiec, w którym nadal istnieje pochówek.
4. Cel: ze względu na płaskorzeźbę autorstwa Paula Ondruscha (?) zbycie jej może stanowić dużą stratę dla społeczeństwa Głubczyc. Proponuję zachować własność gminy lub płaskorzeźbę umieścić w głubczyckim muzeum.
5. Opis:
Mała kapliczka, szczytem ustawiona do alei. Pokryta jest dwuspadowym łupkowym dachem. W ścianie szczytowej znajduje się prostokątny otwór drzwiowy, po bokach którego wykonane są wąskie i płytkie prostokątne nisze. Powierzchnia szczytu podzielona jest, wzdłuż pionowej osi, na sześć równych części, które tworzą płytkie i lekko wklęsłe nisze.

Ściany boczne posiadają na środku dwa małe, wąskie i prostokątne okienka, pierwotnie z witrażem. Zachowały się witraże ściany zachodniej o rombowym motywie.

We wnętrzu ściany tynkowane, posadzka z polerowanego lastryko. Na ścianie od południa znajduje się ołtarz z betonu (?) w kształcie prostopadłościanu z kolumnkami na zewnętrznych rogach. Po środku motyw Baranka z kole. Nad ołtarzem znajduje się duża płaskorzeźba z piaskowca w kształcie prostokąta zakończonego łukiem pełnym. Przedstawia ona Zmartwychwstałego Chrystusa na tle fragmentu górskiego krajobrazu spotykającego zrozpaczoną niewiastę, z boku której leży amfora. Płaskorzeźba zachowała się w bardzo dobrym stanie.

Wnętrze kaplicy w dobrym stanie, komora grobowa wydaje się być zachowana w stanie pierwotnym.

nr VI – nie dotyczy opracowania (sprzedana).

Bibliografia:

- Archiwum Państwowe w Opolu, Akta Miasta Głubczyce, sygn. 85, *Sprawozdania o stanie i administracji gminy miasta Głubczyce 1872-1902. Akta z lat 1874-1875*, Głubczyce 1876, s. 17-18.
- Karta cmentarza w Głubczycach, PKZ o. Opole 1988r.
- R.Hofrichter, *Geschichtliche Einzelbilder der Stadt Leobschütz*, /w:/ *Heimatkunde des Kreises Leobschütz*, Leobschütz 1911, t.2,z.2, s. 174-178.
- K.Maler, *Dziela Paula Ondruscha zachowane na ziemi głubczyckiej*, s. 75-79.
- K.Maler, *O fabryce sztucznego kamienia w Głubczycach*, *Kalendarz Głubczycki 2002*, s.170-171.
- M.Oesterreicher-Mollwo, *Leksykon symboli*, Warszawa 1992r., s.99.
- Jacek Schmidt, *Paul Ondrusch*, *Kalendarz Głubczycki 1997*, s. 69-74
- F.Troska, *Geschichte der Stadt Leobschütz*, Leobschütz 1892, s.239.